

gezichten, de met de etsnaald neergezette profielen vertoonen in hun scherpe lijnen soms geen leven, de vrouwen zijn vaak popperig, hebben onmogelijke middels, onmogelijke voeten en monsterlijke coiffures. Ruskin achtte het een ongeluk, dat hij zooveel sentimenteele boevenverhalen zooals ze in dien tijd in zwang waren, heeft moeten illustreeren, en stellig is in veel van zijn „verrajers” typen iets naar tooneelmatig, bijvoorbeeld de figuur van den arglistigen Spaanschen gezant Renard in het overigens zoo uitstekend geïllustreerd „Tower of London” van Harrison Ainsworth is een *marqué* van de grofste soort; de schmink zit er duimen dik op. Een andere fout van hem is de nog van Hogarth, en over Hogarth heen van de Hollandsche graveurs als Romein de Hooghe stammende overlading met onnoodig toepasselijke attributen, een „über-illustriëren” van de gevallen, dat afleidt en de stemming verstoort inplaats van ze te verhoogen, doch dit is iets, waaraan hij zich minder bezondigt dan zijn voorgangers, vooral sedert hij boek-illustrator werd. Soms zoekt hij het te zeer in veelheid, en overlading ook bij de eigenlijke handeling, en te vaak is ook die handeling te zeer gedemonstreerd, te opzettelijk; hij componeert dan als de regisseur van een tooneelvertooning, laat alles al te duidelijk zien, denkt minder aan natuurlijkheid en ongedwongenheid dan aan nadruk en nog eens nadruk. Ook in het pathetische is hij meestal meer vertellend dan plastisch-dramatisch als bijvoorbeeld Daumier, en als men aan de vlotheid en wijsheid der schikking denkt die Doré nooit verlaat, wordt Cruikshank daarnaast angstvalliger, precieser, al is hij ook tevens minder rethorisch en fijner. Inderdaad zijn veel van zijn gebreken „*défauts de ses qualités*” — andere komen slechts sporadisch voor en in werk dat gemaakt werd op een leeftijd (daaraan wordt dan zelden gedacht) waarop weinige menschen zich op hun hoogste kracht handhaven. Maar men

moet dezen teekenaar, gelijk zijn recht is, beoordeelen niet naar zijn zwakte, maar naar zijn beste werk; er is waarlijk genoeg.

Er is misschien geen illustrator, van wien men meer en meerderlei werk moet zien, om te weten waartoe hij in staat is. Wie Doré's *Contes Drolatiques* (Balzac) en *Don Quichote* kent, kan, hoewel natuurlijk andere werken hem nog allerlei variatie en genieting kunnen verschaffen, den caricaturist, den fantast, den realist, compositeur en visionnair dien hij altijd weer zal ontmoeten, reeds voorzien. Er zijn recepten, vele recepten en eigene, maar niettemin nawijsbare die men telkens weer ziet gebruikt. De typen, hoe geniaal ook gevonden, zijn zelden ontdekkingen. Hij is een genie, dat zich exploiteert, maar zich niet herziet. Zelfs zijn machtige architecturale verbeeldingen, zijn landschapvisioenen, zijn wolkenpanorama's komen terug. Het zou misschien onmogelijk zijn zóó vruchtbaar te wezen en zóó vlot, zonder dat, maar er is iets als schablone in de verbeeldingswereld van Doré. Zijn groote figuren (ook hij is het grootst op wat kleiner schaal) zijn minder foutief, minder slap dan die van Cruikshank, doch nog wel zoo leeg; hij is de dupe, maar al te vaak, van een te gemakkelijk voorstellingsvermogen. Bovendien ligt het groteske bij hem, hoe prachtig onwezenlijk en hoe grimmig-bizar het ook vaak aandoet, vooral in uiterlijkheden, het zijn gemaskerde en gecostumeerde groepen zich bewegend voor een grootsch *décor*, welke hij uit de mouw schudt. Bij Cruikshank is, wanneer men zijn beste werk — en nog eens, ook dit is reeds omvangrijk genoeg — bekijkt, waarlijk elke creatie gevoeld, elke stemming hartgrondig meegemaakt.

Dat ik deze twee illustrators vergelijk, heeft zijn reden, en meer dan één. Zij zijn immers de twee meest productieve van de negentiende eeuw, zij zijn beiden grooten der romantiek, zij zijn beiden tegelijk geestig en visionnair, zij zijn beiden bovenmatig populair geweest en toch ook weer onder-